

Is er nog brood op de plank bij akkerbouw-, melkvee- en glastuinbouwbedrijven?¹

Hennie van der Veen en Harold van der Meulen

In 2009 heeft een groot aantal land- en tuinbouwbedrijven te maken met forse inkomensdalingen. Dit heeft voor die bedrijven vooral consequenties op de korte termijn. Voor zowel bedrijf als gezin moeten noodzakelijke aankopen gedaan worden. Voor het bedrijf is bijvoorbeeld uitgangsmateriaal en voer onontbeerlijk. Voor het gezin zijn de wekelijkse boodschappen essentieel. Hoeveel bedrijven hebben problemen om op korte termijn het hoofd boven water te houden?

Liquiditeit en continuïteit

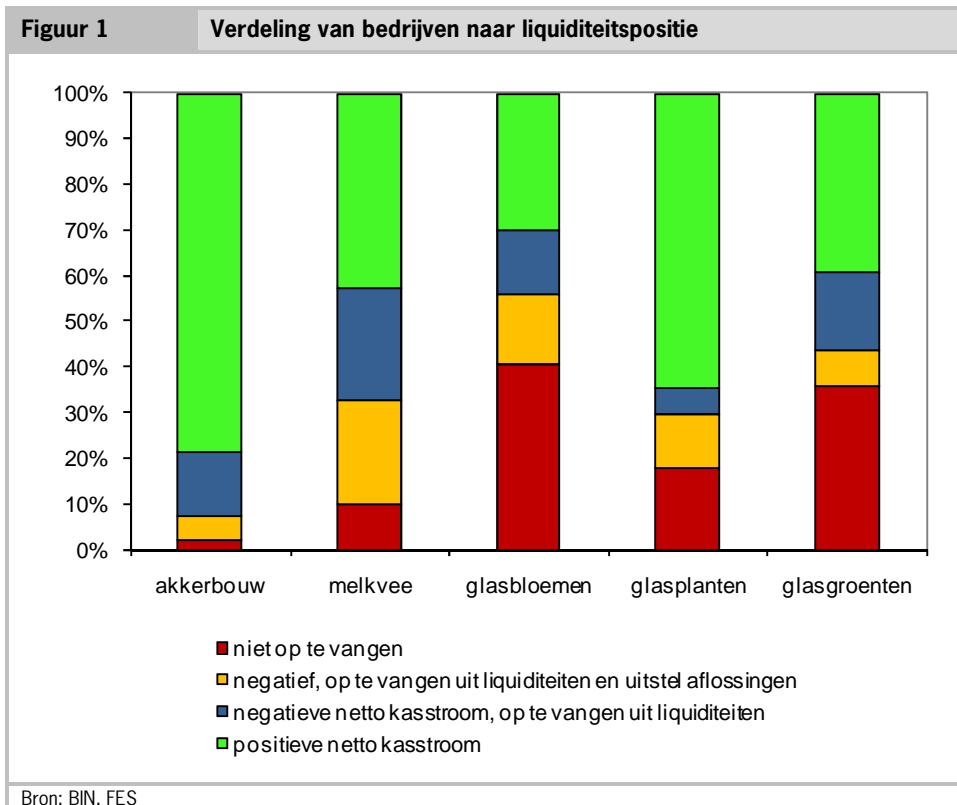
Liquiditeitsproblemen kunnen ontstaan als de uitgaven groter zijn dan de ontvangsten. De prijzen van diverse producten waren in 2009 teleurstellend. Daarmee kwamen de ontvangsten onder druk te staan. Met het Financieel-Economisch Simulatiemodel (FES) van LEI Wageningen UR is voor individuele bedrijven uit het Informatienet de liquiditeitspositie in 2009 bepaald. Met het model is gesimuleerd wat de netto kasstroom voor 2009 is op basis van de opbrengsten- en kostenmutaties ten opzichte van 2008. De netto kasstroom geeft een indicatie voor de mutatie van de liquiditeiten². Per bedrijf is bepaald of de netto kasstroom positief is en als dat niet het geval is, of bepaalde opties de korte termijn problemen oplossen. De bedrijven zijn vervolgens ingedeeld in de volgende categorieën:

1. De netto kasstroom is positief.
2. De netto kasstroom is negatief, maar dit kan met de op het bedrijf aanwezige liquiditeiten worden opgevangen, zodat geen liquiditeitstekort ontstaat;
3. De netto kasstroom is negatief en de aanwezige liquiditeiten zijn niet voldoende. Aflossingen moeten (deels) worden uitgesteld.
4. De genoemde maatregelen zijn niet voldoende. De liquiditeitspositie is problematisch en zal door andere maatregelen opgevangen moeten worden.

Van de onderzochte sectoren staan de akkerbouwbedrijven er het beste voor (figuur 1). Het grootste gedeelte van die bedrijven heeft een positieve netto kasstroom weten te realiseren. Bij de melkveehouderij zijn de ontvangsten bij ruim 60% van de bedrijven lager dan de uitgaven, maar is een deel van de bedrijven in staat om deze negatieve netto kasstroom op te vangen met eigen liquiditeiten zoals spaarrekeningen en beleggingen. Bij een kwart van de bedrijven is uitstel van aflossingen noodzakelijk en voor ongeveer 10 tot 15% van de bedrijven zijn ingrijpendere maatregelen noodzakelijk. Bij de glasbloemen- en glasgroentebedrijven hebben relatief veel meer bedrijven het in 2009 zeer moeilijk gehad.

¹ Zie voor een beschrijving van de gehanteerde begrippen het Agri-Monitor artikel 'Van inkomen naar een gevulde portemonnee' (Harold van der Meulen en Hennie van der Veen).

² Door van de netto kasstroom de investeringen en betaalde schenkingen en erfenissen af te trekken en dit bedrag vervolgens te vermeerderen met de desinvesteringen, nieuwe leningen en ontvangen erfenissen en schenkingen wordt de mutatie van de liquide middelen berekend. De netto kasstroom geeft de mutatie liquide van middelen in de operationele sfeer.

De bedrijven die in de knel zitten vanwege het gebrek aan liquiditeiten zijn zeer divers van aard. De problemen doen zich voor bij zowel jongere als oudere ondernemers en bij zowel kleinere als grotere bedrijven. Wel is het zo dat de problemen zich vaker voordoen bij jongeren, bij grotere en bij moderne bedrijven. Naast tegenvallende prijsvorming voor de geproduceerde producten, speelt vooral de opbouw van de uitgaven een rol. Bedrijven die veel met vreemd vermogen hebben gefinancierd, hebben het zwaarder dan bedrijven met veel eigen vermogen. De bedrijven met liquiditeitsproblemen hebben flink ingeteerd op het eigen vermogen waardoor de solvabiliteit de laatste jaren ook sterk is teruggelopen, terwijl die bij de andere bedrijven op peil bleef (figuur 2).

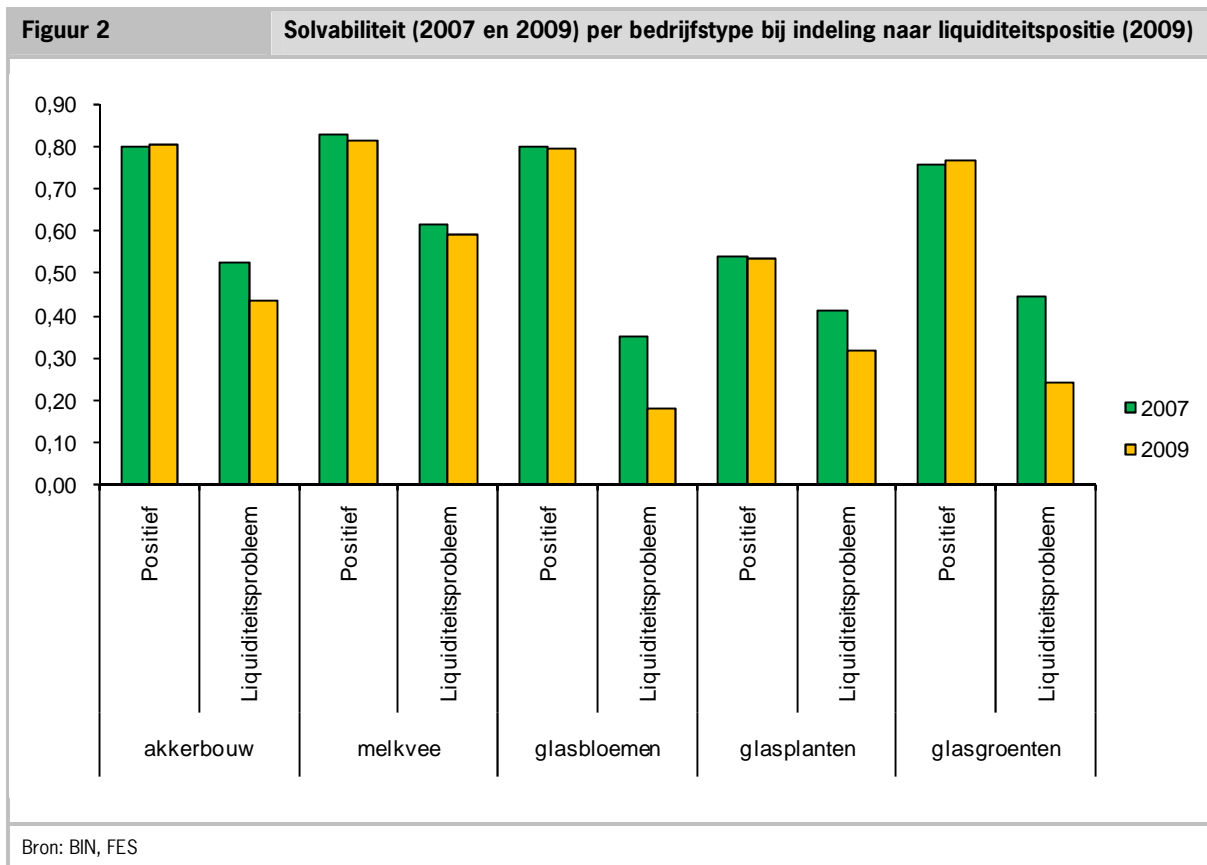
Consequenties

Bedrijven die geconfronteerd worden met negatieve kasstromen hebben verschillende mogelijkheden om op korte termijn te overleven. Het is dan voor de ondernemers de kunst om uit het dal te kruipen en de problemen om te buigen naar kansen voor de langere termijn. Daarbij kan gedacht worden aan vernieuwingen in de bedrijfsvoering, bedrijfsopzet of afzet.

Oplossingen die het toekomstperspectief minder direct negatief beïnvloeden zijn het verhogen van de inkomsten buiten bedrijf. Of dit mogelijk is zonder de bedrijfsvoering negatief te beïnvloeden hangt van de specifieke situatie af. De gezinsuitgaven versoberen kan ook enige ruimte bieden, net als kostenbesparingen in het bedrijf.

De mogelijkheden om aanpassingen in de bedrijfsvoering te maken, zullen soms beperkt zijn, er kan per slot van rekening niet onbeperkt bezuinigd worden op voor het bedrijf essentiële productiemiddelen, zoals voer, energie en uitgangsmateriaal. De vervanging of aanschaf van duurzame middelen zoals machines en installaties kan soms ook niet langer worden uitgesteld. Wel is het zo dat er altijd grote verschillen tussen bedrijven bestaan, waardoor efficiencyverbeteringen voor een aantal bedrijven tot de mogelijkheden zal behoren. Een bedrijf kan dan uiteindelijk beter uit een slechte periode komen. Het interen op de eigen liquide middelen, minder aflossen op leningen of zelfs het aantrekken van extra vreemd vermogen zorgen uiteindelijk voor uitholling van het toekomstperspectief, doordat in al deze gevallen de financieringsruimte

van het bedrijf verslechtert. In de toekomst is er dan minder financiële ruimte om noodzakelijke investeringen te financieren. Ook groei van het bedrijf, waardoor in veel gevallen schaalvoordelen behaald kunnen worden, zal moeilijker te financieren zijn. Het spreekt voor zich dat noodgrepen als het verkopen van grond en andere productiemiddelen in de meeste gevallen voor de toekomst van het bedrijf ongunstig zijn.

Rol overheid

De overheid helpt via garantstellingen en Bbz-leningen ondernemers om de liquiditeitsproblemen op korte termijn te overleven. Leningen moeten de komende jaren echter nog wel terugbetaald worden. In hoeverre de bedrijven er op de middellange of lange termijn mee geholpen zijn zal de toekomst moeten leren.

Via de belastingdienst kan door gebruik te maken van middeling of verliesverrekening een deel van de reeds betaalde belastingen in voorgaande jaren terugontvangen worden. Echter, dit kan pas als de belastingaanslag van 2009 definitief is, zodat dit enige tijd op zich kan laten wachten.

Het lange termijn perspectief hangt natuurlijk ook af van wat de inkomens de komende jaren gaan doen. Als het moeilijke jaar 2009 gevolgd wordt door een aantal goede jaren, kunnen de reserves snel weer op peil gebracht worden. Is dit niet het geval, dan zullen sommige bedrijven noodgedwongen moeten stoppen. Daarom is het juist ook in een periode waarin het minder gaat, goed om het bedrijf eens grondig onder de loep te nemen. Waar wil ik over vijf jaar staan met het bedrijf en volg ik nog de goede strategie om dat te bereiken? Wat zijn sterke en zwakke punten, wat kan er verbeterd worden?

Het ministerie van LNV draagt via het communicatieproject KANS bij aan kennisverspreiding met het oog op bewustwording en heroriëntatie bij bedrijfsbeëindiging in de agrarische sector.